

nyulás fedezhető fel a nem standard nyelvi jegyekkel, beszélőkkel kapcsolatban. Empirikus felmérés alapján arra is rávilágít, hogy jelentősen befolyásolhatják a nyelvjárási attitűd alakulását a nyelvváltozatokról szerzett ismeretek. Egy 170 pedagógus bevonásával végzett kérdőíves felmérés arról tanúsodik, hogy a válaszadók elfogadó szemléletűek ugyan, de számos tévhit, előítélet él körülükben. Ezért nagyon fontos lenne, hogy a magyar szakos tanárképzésben dialektológiai és szociolingvisztikai alapismeretekkel készítsék fel a pedagógusjelölteket a standardtól eltérő nyelvjárások sajátosságaira.

A megoldáshoz vezető utakról az ötödik fejezetben olvashatunk. Magyar és nemzetközi szakirodalom alapján tanulságos beszámolót kapunk Olaszország, Németország, Franciaország, Skócia, Észak-Ciprus nyelvi, nyelvjárási helyzetéről. Majd hasznos gyakorlati ismeretek, tanulászervezési módszerek és szakirodalom ajánlása következik a gyakorló pedagógusoknak és tanárjelölteknek egyaránt a dialektológiai témakör tanításához és a szemléletformáláshoz. Ötleteket is kapunk a szépirodalmi alkotásokban megtalálható regionalizmusok bemutatására is.

A magyar és angol összefoglalót gazdag szakirodalmi jegyzék zárja. A szerző meggyőződése, hogy a tanárok megfelelő szakmódszertani ismeretek birtokában nemcsak szándékaikban lesznek elfogadók a regionalizmusokkal szemben, hanem a gyakorlatban is a hozzáadott szemléletet fogják majd alkalmazni, s ezzel a tanítványaik körében is a pozitív nyelvjárási attitűdöt közvetítik majd.

A kiadványt nem csak pedagógusok forgathatják haszonnal, hanem azok is, akik érdeklődnek a különböző nyelvváltozatok használata, megítélése iránt.

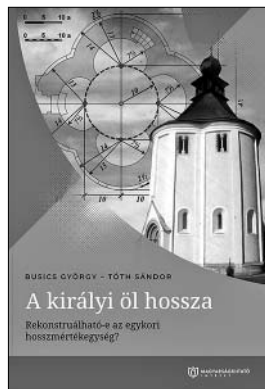
(*Parapatics Andrea: A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés. Tények, problémák, javaslatok. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2020. 136 oldal*)

Csurman-Puskás Anikó

Werböczy *Hármaskönyve* szól először a középkori magyar hossz mértékegység nagyságáról, rajzzal meghatározva, hogy a királyi öl egytizenhatod része épp egy királyi araszt tesz ki. Nos, mérnöki módszerekkel napjainkban is lehet a mértékegység egykori etalonját pontosítani. Erre vállalkozott az Óbudai Egyetem Alba Regia Műszaki Karának korábbi tanszékvezetője, dr. Busics György és tanítványa, Tóth Sándor.

Busics tanár úr 2015-ben tett közzé egy tudománytörténeti tanulmányt, amelyben megerősítette, hogy a királyi öles mértékrendszer valóban használatban volt. Munkahelyén, a székesfehérvári Földmérő Karon akkor előadást tartott erről, aminek nyomán egy másodéves hallgatója, Tóth Sándor vállalkozott e témakörben tudományos diákköri felmérést végezni. A megszületett, majd díjazott OTDK-dolgozat után szerzőtárrsá is váltak, bizonyíték erre az ötesztendőös közös munka eredményeként közzétett igényes szakkönyv.

A bevezető fejezet tulajdonképpen vizsaszamenőleges időutazás a méterrendszer áttekintésétől a bécsi, majd a pozsonyi öles mértékrendszeren át a királyi ölig. Hazánkban – egy évvel a nemzetközi méteregyezmény aláírása előtt – már 1874-ben törvényben mondták ki a *méter* kötelező használatát az egész ország területén. 1991-ben pedig a magyar–amerikai fizikus, Bay Zoltán által már a 1965-ben nemzetközi

* Az e cím alatt ismertetett könyvben részletesen bemutatott téma összegzését lásd Busics György tollából a *Honismeret* 2020. 2. számának 61 – 67. oldalain. A szerk.

elfogadásra javasolt, de csak közel két évtizeddel később jóváhagyott korszakos, fénysebességen alapuló méter definíció került jogszabályba Magyarországon is.

A legrégebbi hosszértékek minden bizonnyal az emberi testrészek arányaiból, méreteiből alakultak ki. Így mind a görög, a latin, a magyar, s az angol nyelvben megtalálható a mutatóujj szélességére utaló *ujj*, mint természetes hosszegység. De több nyelvterületen találkozunk a *hüvelykkel*, a *tenyérrel*, a *lábbal*, az *arasz-szal*, a *rőffel*, a *lépéssel* és az *öller* is, amelyek nagysága országanként változó volt.

A könyv következő része a középkori magyar hosszegységeket és váltószámokat foglalja össze Bogdán István könyv- és levéltáros, technikatörténész vizsgálatai alapján. A királyi arasz etalonjáról már egy 1336. évi országbírói oklevél, majd Mátyás törvénykönyve is szól.

A kutatók – mester és tanítvány – vizsgálatainak alapelve az volt, hogy a középkori Magyarországon létezett hosszértékrendszerben a királyi ölön alapuló mérőeszközöket – mérőrudat vagy mérőkötelet – a földmérési gyakorlatban alkalmazták is. Feltevésük szerint a templomok, várak, kastélyok építésekor használt kenderből, fából stb. készült mérőeszközök a királyi öl kisebb egységei lehettek. Bár e mércék nem maradtak fenn, a megfelelő épületek paramétereit megmérve, következtetni lehet a korabeli egységre is. A geodézia korszerű eszközeivel és módszereivel nagy pontosságra törekedtek az épületméretek meghatározásánál. Munkahipotézisük, hogy egy pontos, méter rendszerű felmérés alapján az építmény méreteiből visszaszámítható a korabeli hosszegység méterbeli értéke.

A szempontjaiknak megfelelő legalkalmasabb építménynek a körtemplomot ítélték. A központos szimmetriával rendelkező centrális templomok közül a Kárpát-medencében a körtemplomok (rotundák) a leggyakoribbak. Ezek mifelénk a legkorábbi keresztény szakrális épületek, hisz négy püs-

pöki székhelyen is megelőzték a hosszázás templomok emelését. A kutatók építenek Gervers-Molnár Vera régész-muzeológus, Szilágyi András orvos, pszichiáter és Németh Zsolt fizikus elmúlt évtizedekben született rotundavizsgálati eredményeire. Szilágyi a történelmi országterületünkön 169 centrális templomot regisztrált, amelyek közül másfél száz egyben körtemplom is.

Busics és Tóth hangsúlyozza, hogy *„a körnek szimbolikus értelmezése volt a különböző korokban. Ez az őseredeti szimbolikus tartalom a 13. századig az egész világmindenség képi megjelenítése volt”*. Fontosnak érzik kitérni arra is, hogy napjainkban is emelnek körtemplomokat, így a gerecsei Agostyánligeten, a gyimesi Széphavason és a hortobágyi Vókonya-pusztán. A Magyar Művészeti Akadémia keretében működő Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelem Dokumentációs Központ (a volt Forster Központ) tervtárában tanulmányozták, s a könyvben bemutatják azon körtemplomok felmérési tervrajzait, amelyeken az alaprajz mellett színes megírással öl, láb vagy arasz egységekben is szerepelnek a méretek.

A kötet harmadik nagyobb egységében a kutatók saját szűkebb páttriájuk, Székesfehérvár középkori templomainak alaprajzi méreteit tanulmányozzák, összefüggésben a korabeli mértékrendszerekkel. Ezen építmények közé tartozik Géza fejedelem négykaréjos kápolnája, a Szent Kereszt-templom, az egykori királyi bazilika (prépostsági templom) és a Szent Anna-kápolna.

A királyi hosszérték rekonstrukcióját különböző centrális templomok szabatos geodéziai felmérése alapján végezték el. Az ezzel foglalkozó kötetbeli egység elején bemutatják azt a mérési technológiát, amely megfelelő pontosságot biztosít egyfelől a korabeli épületek méreteinek a megadásához, másfelől az egykori hosszértékegység metrikus értékének a meghatározásához is. Ezután nyolc körtemplom, romtemplom és kápolna méreteinek pontosítására irányuló terepmunkájuk eredményeit teszik

közzé. Ezek a kallósi, a bagodi, a jáki, a tarnaszentmáriai, a bényi, a nagytótlaki (ma Muravidék, Szlovénia) és a kerekszenttamási isteni hajlékok. (Utóbbit ún. igazoló kísérletnek szánták.) A kitűzött cél szempontjából elvetélt kísérletnek tekintik, de közreadják a Vas megyei Pápac rotundájában végzett méréseik eredményeit is.

A 2013–2020 között (az utolsó öt évben közösen) végzett szabatos felméréseik geoinformatikai technológián alapultak. A vizsgált első hét épület alapján a királyi öltre kapott értékekből számtani és súlyozott átlagot képeztek, amely szerint *a királyi öl pontosított hossza 3,186 méter*. Ez 6 centiméterrel hosszabb a magyar öl korábban elfogadott nagyságánál, így a most meghatározott váltószám a korábbi pontosítását is jelenti.

A vizsgálat értelmét és hasznát összefoglaló fejezetben Busics György és Tóth Sándor a munkájuknak önmagán túlmutató, magyarságtudományi/honismereti jelentőségére is utalnak: „*A középkori mértékrendszer, nemcsak szakmatörténeti kérdés, hanem identitás-kérdés is. Ugyanis az egykori mértékrendszer egy középkori független magyar állam része volt. Ennek tudata (már mint a magyar önállóság és függetlensége) a függetlenség és szabadság emlékezetét jelenti. A Habsburg-uralom idején nem volt kívánatos egy önálló magyar mértékrendszer, ez is oka volt, hogy elfelejtődött, elfeledtették. A hiteles mérték etalonját Székesfehérváron, a középkori magyar állam fővárosában őrizték. E tény tudata minden fehérvári számára a lokálpatriotizmust növelő, a lokális identitást erősítő érzés és ismeret lehet.*”

A színvonalas kiállítású, kemény kötésű könyv a Magyarországi Kutató Intézet 19. kiadványa. A Magyar Elektronikus Könyvtárból is letölthető. A szakmai lektorálást Mezős Tamás DLA, műegyetemi tanár és Ringer István PhD, régész végezte. Az ábrákat a szerzők, a fotókat magánszemélyek (köztük Busics György) készítették és közgyűjtemények anyagából valók. Megje-

lenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta. A nyomdai és kötetzeti kivitelezés a veszprémi OOK-PRESS Nyomda minőségigényét dicséri.

(*Busics György–Tóth Sándor: A királyi öl hossza. Rekonstruálható-e az egykori hossz mértékegység? Magyarországi Kutató Intézet, Budapest, 2020. 232 oldal*)

Székelly András Bertalan

A KIBÉDI MESE SZÉPSÉGE A MAGA TELJESSÉGÉBEN

A Hagyományok Háza 2020-ban indította útjára a *Hallgasd – Olvasd – Mondd!* hangzó mellékletes népmeseváltogatás-sorozatát, melynek célja a mesehallgatás, -olvasás és -mondás összekapcsolása, együttes megjelenítése. A sorozat első kötete Ráduly János kibédi meséiből nyújt válogatást.

A korondi születésű Ráduly János (1937) magyartanár, költő, műfordító és gyűjtő mesegyűjteményei (*Tündérszép Molsolygó Ilona*, 1980; *Az álomfejtő fiú*, 1985; *Vilám Palkó*, 1989 stb.) a magyar mesekedvelők körében igen jól ismertek, ám a kiadványok zöme ma már nehezen hozzáférhető. A 21 meséből álló kiadványt Dala Sára gondozta, az illusztrációk Streicher András alkotásai. A kiadvány Utószavát Sándor Ildikó jegyzi. A kutató ismerteti a gyűjtőt és a mesemondókat, valamint a sorozat koncepcióját. A kiadvány célját a következőkben határozza meg: „*azt szeretnénk, hogy minél többen fölfedezzék a különleges szépségű helyi meseváltogatásokat és a mesei alműfajok gazdag tárházát [...]. Másodsorban mintát adunk, bátorítunk, ösztönzünk minél többeket, hogy élőszóval, rögtönözve mondják,*

